

МИЛЕНА ЦВЕТКОВА
ТРИМА ЕВРОПЕЙЦИ ЗА
КНИГАТА КАТО МЕДИЯ

chitanka.info

Това е най-човешкият разговор за книги, публикуван някога.

Двама почти 80-годишни мъдреци, които нямат какво да губят нито се борят за кариера или поклонници — ни съобщават истината за миналото, за настоящето и за бъдещето на най-старата медия — книгата. Които се оказват едно и също. Уроборосът е в апогея си.

Всъщност в света не са много хората, които могат от по-добра позиция да обсъдят едновременно миналото, настоящето и бъдещето на книгата.

Настоящото издание е уникално с шанса, който ни дава да присъстваме на беседа между двама от най-умните мъже — Умберто Еко и Жан-Клод Кариер, необикновени читатели, писатели и прочути колекционери на книги. Уникалното на беседата е и в тандема — представител на Гутенберговата цивилизация — цивилизацията на печатното слово, и представител на Антигутенберговата цивилизация — цивилизацията на образа, са единомдушни, че книгата стои в началото на всички цивилизации и няма как цивилизован човек да дочака нейния край.

Във време на агресивен профетизъм, на милитаристичен тип дебати и контрадебати, на гръмки дихотомични анализи и пазарни войни за облика на книгата трима мъдри мъже се забавляват. Обединили тройна доза ерудиция и остроумие, Еко, Кариер и Тонак пожелават цял свят да ги чуе: Това, което се случва днес, не е краят на книгата! И ни припомнят такива факти от генезиса и биографията ѝ, че дори разколебаните да се съгласят: Мисията на гробарите на книгата — невъзможна.

Записът на интервюта под надслов „Не се надявайте, че ще се отървете от книгите“^[1], инициирани и водени от френския журналист и писател Жан-Филип дьо Тонак, покрива няколко частни срещи^[2] през 2009 г. на две места в различни държави — в жилището на Жан-Клод Кариер в Париж и в планинската къща на Умберто Еко в Монте Чериньоне, Италия. В продължение на целия разговор Еко и Кариер отговарят на общо 64 въпроса.

БЪЛГАРСКОТО ИЗДАНИЕ

Българското издание е надградено с уникален справочен апарат, който отсъства във френския оригинал. На фона на онлайн изобилието,

предлагаме една книга, която дава на читателя повече, отколкото му е нужно от една книга. Даваме повече ефективни ракурси за достъп, така че тази книга да стане първоизточник за многократни справки и приоритетен извор за аргументи и нови идеи.

Водещ паратекстов масив са обяснителните бележки. Беседата между тримата ерудирани европейци е със силно фактологичен характер и това обстоятелство провокира генерирането на 465 препратки към заглавия на произведения, цитати и библиографски описания на книги, стотици исторически и съвременни факти, имена на исторически и религиозни личности, автори, издатели, колекционери, художници, режисьори, актьори, учени, политици и др.

Библиографиите са другият допълнителен елемент, който подсилва информационната стойност на изданието. Съставена е максимално пълна и актуална библиография на книгите на тримата автори — Еко, Кариер и Тонак. Заглавията на всеки от тях са описани на оригиналния им език (френски и италиански), а където съществуват, са отразени и най-новите преиздания. Персоналните библиографски списъци са подредени в обратен хронологичен ред — от 2011 г. назад, като всеки от списъците започва с издадените на български език произведения. Всяка библиография е разделена на две части — „книги“ и „романи“ (и тримата са автори на изследвания, енциклопедии, монографии, но и на художествена литература). Само в библиографията на Умберто Еко се появява и трета част — „книги за деца“. Филмография не е отразена, макар и тримата да имат екранно творчество. Решението за това се основава на две съображения: първо, темата на настоящата книга са единствено книгите, и второ, поради рационалността на обема — филмографията само на Кариер наброява 217 заглавия.

Индексът е третият надграждащ оригиналното издание елемент. Представлява азбучен показалец с над 1500 имена и ключови думи. Организиран е не само по термини, а и по смислови клъстери и понятия, с което обогатява и, защо не, подстрекава търсенето с кръстосани препратки между думи, лица или заглавия на произведения. Самите понятийни групи могат да подскажат незабелязани изследователски ракурси за дипломни и дисертационни проекти.

Българското издание е надстроено с уникален паралингвистичен слой — дизайнерско решение го превърна в иновативна флипкнига (flipbook или кинеограф, изобретение на Джон Барнс Линет от 1868 г.). Във външното поле на страниците са заложени стопкадри, които при бързо прелистване пресъздават движеща се анимация. Сценарият включва 18 илюстрации, изобразяващи 18 фази в еволюцията на формите на книгата. Периодът покрива около 17 000 години битие на идеята за „книга“ (от праисторията до днес), потвърдено и от събеседниците Еко, Кариер и Тонак. В края на изданието е поместено приложението „Еволюция на книгата в кадри“ с опис на всяко изображение от flipbook анимацията. Целта на тази компресирана и визуализирана хроника на метаморфозите на книгата е да събуди интереса на още по-широк кръг читатели с демонстрация на неподражаемото свойство на Гутенберговата книга да комбинира визуални ефекти и традиционен печат, да надгражда информационните си пластове с допълнена реалност, да се самообогатява като медианосител. И пак да си остава книга, както „розата остава непокътната чрез името си“ (Умберто Еко „Името на розата“).

ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН ОБХВАТ

„Това не е краят на книгите“ е панорама на света от древността до днес, показана през историята на книгата. Това е цяла енциклопедия от интересни факти и истории, разказани с холивудска образност и артистизъм. Има и много истини, понякога болезнени, но рядко изричани от когото и да е — за авторите, за книгите им, за писането, за четенето, за гледането на филми, за екранизациите на книги, за образованието, за политиците, за библиотекарите, за книготърговците, за антикварите, за книгоиздателите, за продуцентите, за цензорите, за студентите и университетските преподаватели...

Разговорът е толкова непресторен и жив, че на читателя многократно ще му се прииска да се намеси, да добави свой пример, да се присъедини към някоя от гледните точки, да влезе в спор с Еко или с Кариер, да се вклини в дебата с подминат от водещия още по-актуален въпрос.

Журналистът Жан-Филип дьо Тонак кани Умберто Еко и Жан-Клод Кариер точно в навечерието на бума на електронни книги да концентрират мислите си върху съдбата на книгите от хартия. Тримата

си устройват своеобразен шампионат със знания по десетки теми — от Сътворението на света до интернет, от културата на безкнижните племена до епидемията от автори откачалки и малоумни книги.

Сред обговорените тематични полета са: история на писмеността, еволюция на книгата, масовото унищожаване на книги („цензура с огън“) и масово нежеланите книги („книги в Ада“), за книгите, оцелели благодарение на крадци, за книгите, които никой не е виждал, и за книгите, за които нищо не знаем, за книжната зависимост, за мнемотехниките в древността и съвременните носители на памет, за съвременното състояние на знанията, четенето, библиотеките, кинотеките и филмотеките, за диктатурата на информацията и интернет, за неуморимостта на лъжеучените, безумните автори, снобите и глупаците, за симптомите на настъпващото невежество дори сред образованите. И доколкото и двамата автори честно си признават, че „обожават глупостта“, разказите им изобилстват със смешни, куриозни и идиотски сюжети.

Отправна точка на целия разговор в книгата е тезата на Умберто Еко още от 1994 г.^[3], че точно както чукът, лъжицата, длетото или колелото, книгата е завършено изобретение. Не може да изобретиш отново книга. За същата цел не е възможно да се измисли нещо по-добро от книгата. Предметът за четене е „перфектен“. Книгата е пределът на съвършенството.

Следователно, на съвременницата ни — печатната книга, едно от двете неща ще ѝ се случи: или ще продължи да бъде средство за четене, или замяната ѝ ще наподобява това, което книгата винаги е била далеч преди изобретяването на печатарската преса — медия (medium) на четенето.

В тази книга първата прогноза на Еко за бъдещето на книгата се събира със следващата му ключова прогноза от 1996 г., че естественото движение на нашата цивилизация е „от интернет към Гутенберг“, тъй като „интернет ни върна в азбучната ера“. Затова, казва професорът, „Спете спокойно! Книгата няма къде да се скрие“^[4].

Въпреки това успокоение, ако сме от читателите, страдащи от обесивно-компулсивно разстройство и мрачни мисли за бъдещето на книгата, можем да започнем четенето от този момент в разговора:

Какво означава „книга“? — пита Жан-Клод Кариер. Умберто Еко отговаря: всички онези „артефакти“, върху които има символна

история.

Това е била книгата преди 4–5000 години, това ще бъде и след още толкова. След 4–5000 години нищо чудно върховата иновация да са отпечатаните хартиени книги, а електронните да са пазен в крионов кувьоз музеен експонат. Но името на изобретението ще бъде винаги „книга“.

Едва ли детето Йохан Гутенберг не е използвало думата „книга“. Едва ли предприемачът Гутенберг не е наричал „книга“ своето машинородено творение от напечатани листове. Едва ли печатарят Гутенберг би възразил на семиотика Умберто Еко: всеки предмет, който на нас ни прилича на книга, си е книга и винаги е бил книга.

В допълнение двамата интелектуалци разпознават като „книга“ както нивата пред орача, така и голото женско тяло пред печатаря от романа „Паулилка“.

За първите неща в историята ни — това е един от енциклопедичните аспекти на разговора „Това не е краят на книгите“. Жест към любознателните читатели са отговорите на следните въпроси:

- Кой са първите книги?
- Кой е първият автор?
- Кой е първият печатар?
- Кой е измислил подвързването?
- Кой са първите езиковеди и първите граматисти?
- Кой е първият човек, който четял, без да си мърда устните?
- Кой е първият, който е пишел за пари?
- Кога се появяват първите подвързани печатни книги?
- Кой пръв открива, че китайските идеограми имат иконичен

произход?

• Кой пръв описва виртуалния свят и теорията за „време — пространство“ на Айнщайн?

- Кой пръв описва „киното“?
- Кой пръв се обявява против смъртната присъда?
- Кой е първият камикадзе?
- Коя е първата флашка?

Енциклопедичността на съдържанието се подсилва и от споделените множество липсващи до момента отговори:

- Писал ли е Христос?
- Кой автор в историята може да се оприличи на „интернет“?
- Коя е най-красивата книга на света?
- Коя е една от най-опасните книги на света?
- Кои книги не са за четене?
- Кои книги не се пишат за пари?
- Кой европейски народ единствен все още пише писма на ръка?
- Кога автори на книги са скандирали „Долу книгите!“?
- Кои са „разрушителите“ или „трошачите“ на книги?
- Къде са най-ниските тиражи на бестселъри?
- Къде се ражда идеята за убийство в библиотеката от романа „Името на розата“?
- Какво не са предсказали фантастите?
- Коя ще е най-търсената професия в бъдеще?

Адреналинът на читателя би се покачил от друг аспект на книгата — провокативните твърдения, неочакваните и дори скандални тези:

- Книгите, които са достигнали до нас, не са непременно най-добрите, а по-скоро онези, които са били в състояние да преминат „редакционния филтър“.
- Истината е на ходилата на Буда или в пепелта на опожарените библиотеки.
- Надписите, които разчитаме от древни цивилизации, вероятно са безсмислици или шега на древен драскач.
- Знанието, което сме свикнали да наричаме фундаментално, е неточно, филтрирано, фрагментарно и случайно, защото „знанията си за миналото дължим на кретени, малоумници или врагове“.
- Да не вярваме сляпо на преводачи и преписвачи, тъй като „всички тези етапи застрашават достоверността на посланието“.
- Не каноничните четири Евангелия, а единствено гностическото Евангелие от Тома предава дословно думите на Исус.
- Реалният изобретател на християнството е апостол Павел.

- Античните библиотеки съвсем не са били богати: „когато си представяме библиотеките на античния свят, винаги преувеличаваме мащаба им“.
- Драскането по книгите и писането в полетата е важно за историята.
- Идеалният читател е най-извратеният читател.
- Колекционирането на книги е процес, сходен на мастурбацията.

Със следващия кръг от теми събеседниците Еко и Кариер атакуват пуританизма спрямо книгите и четенето, оспорват редица клишета за правилата и благоприличието:

- За четенето в тоалетната;
- За непедagogичните начини да се насърчи четенето;
- За еротичната и порнографска литература;
- За ползата от прилепите и книжните червеи в библиотеката;
- За библиокоста или масовото унищожаване на книги и библиотеки;
- За крадците на книги;
- За пиратството на книги;
- За комбинирания продажби на книга с вестник;
- За олекотените версии на книги^[5];
- За комиксите;
- За отношението книга — екранизация;
- За компютърните игри;
- За техно-формите на книгата;
- За безпомощността на новите носители на информация: можем все още да четем текст, напечатан преди 500 години, но не можем да разчетем дискета или CD-ROM, които са създадени само преди няколко години.

Професиите в книгоиздаването и самите издатели са имали шанса да заемат средишно място в беседата „Това не е краят на книгата“. Неслучайно в настоящия разговор Умберто Еко не пропуска да спомене, че е ръководител на магистърска програма за бъдещи издатели в Болонския университет. Нима има друго звено в жизнения

цикъл на книгата с така да се каже, диспечерска роля в нейната съдба? Всяка история, с която двамата интелектуалци иронизират невежеството и нарцисизма сред издатели и писатели, е заредена с много поука. Любима на Еко се оказва съчинената от самия него интрига с автора фантом Мило Темешвар и на сляпо доверяващите се на измислицата издатели, литературни агенти и писатели^[6].

Още три теми обвързват настоящата беседа с книгоиздаването:

- За самиздат или системата на „се-фе-тата“ (описана още в „Махалото на Фуко“);
- За суетното книгоиздаване или Vanity Press (познато също от „Махалото на Фуко“);
- За глупостта, тесногръдието и недалновидността на издателите.

Последната тема е пряко свързана със споменатата по-горе девиантна ситуация, че книгите, които са достигнали до нас, не са непременно най-добрите. Днес не познаваме множество велики произведения просто защото столетия след създаването или цензурирането им не са преиздадени (например френските поети от XVII век, изгорени на клада заедно с книгите им, заради хомосексуалност).

А дали издателите са далновидни? Със залп от примери Умберто Еко ни вкарва в кухнята на книгоиздателските решения, за да докаже тезата си, че издателите са герои в отделна глава от историята на невежеството. „Не съществува такова нещо като безпогрешен усет на издателските къщи — категоричен е професорът. — Издателите са доказали, че са достатъчно глупави да откажат някои шедьоври“. Начаса се сецваме за „Вътрешните рецензии“^[7], както и за неотдавнашната рецензия в Амазон, където американски читател съветва продавания автор господин Достоевски следващия път да избере по-приятни за американското ухо имена, както и по-познато място на действието вместо далечна Русия.

Едва ли има читател, който да се съмнява, че няма да получи и персонална информация за библиофилите Умберто Еко и Жан-Клод Кариер. В тази книга те признават:

- Какви ценности притежават и какъв е обемът на личните им колекции от книги.

- Кои книги им липсват в колекциите.
- Кои книги ще се опитат да спасят, ако в къщите им избухне пожар.
- Кои са непрочетените от двамата книги.
- Какви са плановете им след смъртта. Тук естествено става дума за осиротелите им книжни колекции.

В тази книга има и още един аспект, който подсилва мотивацията за четене с национален импулс. В безбройните онлайн коментари на читателите по цял свят не са рядкост и такива, които препоръчват „Това не е края на книгите“ само защото в нея е спомената родната им страна, местен културен обект или велика личност сънародник.

Да, събеседниците засягат и темата „България“. Жан-Клод Кариер целенасочено и двукратно привежда примери от България и винаги с респект: веднъж за тракийските съкровища и за римския колизеум в софийския хотел „Арена Сердика“, втори път за траките като народ без писменост. Умберто Еко също споменава България, но за съжаление в контекста на не особено лицеприятния италиански афоризъм, че „човек не може да бъде голям български поет“.

Каквито и да са мотивите ни да прочетем тази ерудирана книга за книгите, едно е сигурно — ще открием за четене нови автори и неподозирани заглавия.

Защото „краят“ продължава.

Финалистки насторения винаги ще има. Важното е да продължаваш да употребяваш книгите по предназначение. Да преровиш цялото знание от миналото, да извлечеш поуките и да не се самозомбираш, че било човешко да се греши. Ако наблягаш на две бутилки уиски на ден, вместо да наизустиш едно стихотворение или да решиш една кръстословица, те чака преждевременна деменция — предупреждава Умберто Еко. Ако пък запомняш всичко, което четеш, рискуваш отново Умберто Еко да дефинира състоянието ти — „гениална изкуфялост“.

А най-важното е, когато търсиш края на книгите, в никакъв случай да не мислиш за белите маймуни^[8].

Милена Цветкова,
научен редактор

[1] Това е заглавието на френския оригинал на книгата. До средата на 2011 г. е издадена в 17 държави под идентични или напълно различни заглавия. В относително дословен превод звучат така: на италиански „Не очаквайте да се отървете от книгите“, на румънски „Надяваме се да не се отървем от книгите“, на полски и турски „Не мисли, че ще се отървеш от книгите“, в Бразилия „Не разчитайте на края на книгата“, на испански „Няма да има край на книгите“, на английски „Това не е краят на книгата“, на немски „Голямо бъдеще за книгите“, на португалски „Обсесия от пожар“ (Пазители от огъня). ↑

[2] Тримата събеседници имат и други съвместни изяви. В популярната по цял свят книга „Беседи за края на времената“ от 1998 г. участват отново Жан-Клод Кариер и Умберто Еко, а въпросите са задавани пак от Жан-Филип дьо Тонак (вж Библиографии). Умберто Еко е автор на заключението на енциклопедията „Смъртта и безсмъртието“ от 2004 г., в чийто екип е Жан-Филип дьо Тонак (вж Библиографии). Еко е обект и на други интервюта на френския журналист (вж напр.: Еко, Умберто. За всеки случай: Катрин Давид, Фредерик Льонар и Жан-Филип дьо Тонак разговарят с Умберто Еко; Прев. [от фр.] Иглика Луканова // Демократически преглед, 2001, № 47, с. 328–358). ↑

[3] Виж: Eco, Umberto. The Future of the Book. From the July 1994 symposium „The Future of the Book“, held at the University of San Marino // The Future of the Book. Ed. By Geoffrey Nunberg. Berkeley: University of California Press, 1997. 250 p.; Еко, Умберто. Бъдещето на книгите // Култура, XL, № 23, 7 юни 1996, с. 10–11. ↑

[4] Виж: Eco, Umberto. From Internet to Gutenberg 1996: A lecture presented by Umberto Eco at Columbia University, The Italian Academy for Advanced Studies in America. November 12, 1996 // Columbia University. 1996. Available from: <http://www.columbia.edu/cu/casaitaliana/internet.htm>; Еко, Умберто. От Интернет към Гутенберг // Понеделник, 2004, № 5–6, с. 103–108. ↑

[5] Жан-Клод Кариер е против тази процедура, но не и Умберто Еко, който логично на разбиранията си в средата на 2011 г. обяви, че е създал easy-to-read версия на „Името на розата“, което предизвика буря от възмущение сред литераторите. ↑

[6] В този контекст е и ироничното отношение на Умберто Еко към Дан Браун и бестселърите му. Интересна беше случката, която

професорът разказа по повод настоящата книга пред бразилското списание „Sabático“. На премиерата на „Шифърът на Леонардо“ в Ла Скала Дан Браун го приближил с думите: „Може и да се учудите, но аз харесвам книгите ви“. А авторът на „Името на розата“ и „Махалото на Фуко“ му отговорил: „Не че аз не ви харесвам. Аз ви създадох (смее се)“. ↑

[7] Пародията „Вътрешни рецензии“ (*Dolenti declinare: rapporti di lettura all'editore*) е част от една от първите книги на Умберто Еко „Минимум дневник“ (*Diario Minimo*, 1963) и е публикувана на български език в различни преводи. Виж: Еко, Умберто. Вътрешни рецензии: Миниатюри. Прев. [от итал.] Минка Златанова. // Съвременник, XXV, 1997, N 4, с. 390-400; Еко, Умберто. За съжаление се отхвърля: Рецензии за издателя: [Откъс от кн. Минимум дневник]. Прев. Нева Мичева. // Алтера, 2005, №7, с. 12–21. ↑

[8] Алюзия с разказаната от Кариер притча за внезапния блокаж на Александър Велики в порива му да прочете бъдещето, когато в последния момент обучаващата го гадателка го предупреждава да не си и помисля за „лявото око на крокодила“. Всъщност първоизворът е древната китайска притча „Не мисли за белите маймуни“, послужила за концептуална рамка на едноименния руски филм от 2008 г. „Не думай про белых обезьян“ — за обсеията, за натрапчивата мисъл, алегорично представена в преследващия те образ на белите маймуни, напомнящи за несъстоялия се опит да станеш личност и за извършеното предателство. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.